

G. M. Puskin jelentése a külügyminisztériumnak

Budapest, 1946. február 19.

Szigorúan bizalmas!

Magyarország előkészületei a béketárgyalásokra

A magyar külügyminisztériumban külön osztályt állítottak, amely a békekonferenciára való felkészüléssel foglalkozik. Az osztályt Kertész István követ¹ vezeti.

Végzettsége szerint jogász, s jól ismeri a nemzetközi jogot. Ezen az osztályon túl menően minden minisztériumban külön bizottságokat hoztak létre a békekonferenciára való felkészülés jegyében. Ezek a bizottságok a külügyminisztérium béke-előkészítő osztályának utasításai szerint működnek. Ugyancsak szorosan együttműködik az a Teleki Pál Tudományos Intézet, amely térképeket dolgozza ki és a statisztikai adatokat gyűjti össze. Ezt a munkát Kosáry Domokos, az újkori történelem professzora, a Független Kisgazdapárt tagja irányítja.²

A béketárgyalásokra való felkészülést célzó munka tulajdonképpen három részből áll:

I. Magyarország igazolása, mentetése a szövetségesek előtt;

II. Területi kérdések és a magyar kisebbségek helyzete a Magyarországgal szomszédos országokban;

III. Gazdasági kérdések.

Az első részt illetően a béke-előkészítő osztály munkája arra irányul, hogy a sajtó és a rádió útján, s a szövetséges hatalmak kormányainak címzett hivatalos levelek stb. révén bebizonyítsák, hogy Magyarország nem vétkesebb a szövetségesekkel szemben, mint Csehszlovákia és Románia. A határon túli propagandában a magyarok az alábbi hamis állításokat hangoztatják:

1. Az igazságtalan trianoni békeszerződés bizonytalan, labilis helyzetet teremtett a Duna-medencében és elszigetelte a magyar népet a szomszédaitól, amit kihasználtak az agresszív fasiszta országok. Ennek ellenére Magyarország nem kezdett azonnal együttműködni Németországgal, hanem ellenállást tanúsított. Csak Németország nyomására, valamint Horthy [Miklós] és kormánya áruló politikája következtében sikerült Magyarországot a németek oldalán belesodorni a háborúba.

2. A háború folyamán Magyarország lépéseket tett annak érdekében, hogy csapatait visszavonja a keleti frontról, különösen a Kállay-kormány idején, ám a németek minden alkalommal megíúsították ezeket a kísérleteket. Mindazon által Kállay [Miklós] sikerült megállapodnia a németekkel, amelynek értelmében a magyaroknak nem kell aktívan részt venniük a harcokban a keleti fronton, a magyar csapatok csak őrszolgálatot láttak el. A németek azonban felrúgták ezt a megállapodást és bevetették a magyar csapatokat. Magyarország ellenállt annak a német sürgetésnek is, hogy az ország gazdaságát Németország szolgálatába állítsa.

3. Magyarország kísérletet tett arra, hogy a semleges országok közvetítésével kilépjen a háborúból, s kereste a közvetlen kapcsolatot a szövetséges hatalmakkal is.

4. Magyarország nem vett nagyobb mértékben részt a szövetségesek elleni háborúban, mint Csehszlovákia és Románia (nem véletlenül ezeket az országokat emlegetik: velük lesznek Magyarországnak a legfontosabb területi vitái). Magyarország csak akkor adta meg magát a németeknek, amikor Németország — harc nélkül megszerezve Csehszlovákiát és Romániát — sarokba szorította. Ám Magyarország ezek után sem veszítette el teljes mértékben az önállóságát. Fokozatosan adta meg magát: először külpolitikai téren veszítette el függetlenségét (Teleki Pál 1941-es öngyilkossága után), majd katonai téren és végül 1944. március 19-i német megszállást és a Sztójay-kormány hatalomra kerülését követően szűnt meg teljes mértékben az ország önállósága. Csehszlovákia ellenállás nélkül hódolt meg a németek előtt, és igen jelentős támogatást nyújtott Berlinnek a háborúban. Csehország fegyverrel látta el a német hadsereget, Szlovákia pedig ugyanolyan mértékben, mint a németek, harcolt a szövetségesek ellen. Csehszlovákiában semmiféle ellenállás sem volt a németekkel szemben. Románia egész hadseregét és gazdaságát mozgósította a Németország kedvéért. Végül pedig sem Csehszlovákia, sem Románia nem küzdött a fasizmus ellen a háborút megelőző időszakban vagy a háború kezdetén, Magyarország viszont kiállított egy Rákosi-brigád³ a spanyol polgárháborúban, s később megszervezte a Petőfi-brigádokat Franciaországban és Jugoszláviában.

4

Ezek az alapvető irányzatai annak a magyar propagandának, amely minden lehető módon hatást kíván gyakorolni a világ közvéleményére és biztosítani szeretné magának annak támogatását az alapkérdésben, a békeszerződés területi kérdésében. E propagandában Magyarország igyekszik felhasználni a Vatikánt, az Egyesült Államokban élő magyarokat, franciaországi barátait, stb.

A béketárgyalásokra való felkészülés fentebb említett második részét, a területi kérdéseket és a szomszédos országokban lévő magyar kisebbség helyzetét illetően, a békeelőkészítő osztály az etnikai határok elvét vette alapul, arra gondolván, hogy ez az elv megvédi a magyar kormányt a revizionizmus vádjától. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy Jugoszláviával kapcsolatban a hivatalos magyar körök „eltérnek” ettől az elvtől. Gyöngyösi János külügyminiszter többször kijelentette, és ezt még a jobboldali magyar sajtó is helyesli, a magyarok nem tartják lehetségesnek bárminemű területi követelés felvetését Jugoszláviával szemben. Ám a magyar politikusok annál határozottabban hozzák elő a trianoni határok felülvizsgálatának kérdését Csehszlovákia és Románia vonatkozásában.

Ami Csehszlovákiát illeti, a magyar területi követelések maximuma az a terület lehet, amelyet az ún. első bécsi döntés (1938 novembere) alapján kapott Magyarország. A kérdés ilyen megoldására a magyarok valójában nem is számítanak. Gyöngyösi egy alkalommal elmondta, hogy Magyarország teljesen elégedett lenne, ha a Csallóköz Csehszlovákiától

Magyarországhoz kerülne. Ebben az esetben Magyarország engedményeket tehetne Csehszlovákiának, a Duna jobb partján, Pozsony körzetében, illetve Csehszlovákia által igényelt más helyeket adna át más területeket – igaz, az utóbbi esetben jelentékteleneket. Amennyiben ilyen területi változások történnének, a magyar kérdés Csehszlovákiában elvesztené időszerűségét, jelentette ki Gyöngyösi. A Csallóközt elsősorban magyarok lakják, a Duna és a Kis-Duna között terül el, talaja különösen termékeny. A csehek számára mezőgazdasági szempontból fontos, ezért soha nem fognak területi engedményeket tenni Magyarország javára ezen a vidéken.

Romániával kapcsolatban Magyarország maximális területi igényei az ún. második bécsi döntés (1940 augusztusa) által előírt határok helyreállításában foglalhatóak össze. E döntés következtében Romániától Magyarországhoz került Észak-Erdély. Ám Magyarországon senki sem áltatja magát azzal, hogy a békekonferencia ilyen határozatot hozna. Ezért a magyar kormány arra fog törekedni, hogy Romániától Magyarország megkapja Erdély magyarok lakta részét. Jelen esetben Erdélynek arról a kb. 100 km-es sávja átadásáról van szó, amely a jelenlegi magyar-román határral érintkezik. Az erre a területre vonatkozó igényét Magyarország azzal fogja indokolni, hogy a második bécsi döntést megelőző, a területi változtatásokkal kapcsolatos tárgyalások idején Románia beleegyezett abba, hogy átadja ezt a 100 km-es sávot Magyarországnak. Ám a magyarok akkor többet követeltek, s ezért nem fogadták el a román javaslatot. A tárgyalások zsákutcába jutottak és a második bécsi döntéssel értek véget. Az említett 100 km-es övezetbe esik három nagy erdélyi város: Satu Mare (Szatmárnémeti), Oradea (Nagyvárad) és Arad. Egy beszélgetés során Gyöngyösi megjegyezte, hogy objektív magyar adatok szerint Erdély népességének egyharmada magyar és kétharmada román. Kijelentette, hogy amennyiben kb. ilyen arányban osztanák meg Erdélyt Magyarország és Románia között, ez a döntés teljes mértékben kielégítené Magyarországot. Ebben az esetben meg kellene állapodni az Erdély román részében maradó magyar lakosság román lakossággal történő cseréjéről és Erdély magyar részében fordítva – s ez örökre megoldaná a magyar-román határ kérdését. Ezek a magyar kormány békekonferenciára kidolgozott területi tervei. Tudomásunk van arról, hogy a nemzetgyűlés politikai bizottsága január 3-i ülésén megvitatták a külügyminisztérium béke-előkészítő osztályának a határok kérdésében adandó utasításokat.⁵

Ezen az ülésen Gyöngyösi kijelentette, hogy véleménye szerint a magyar kormánynak a béketárgyalásokon nem kellene a trianoni határok revíziójára vonatkozó konkrét javaslatokkal előállnia, hanem kérje a szövetségeseket, hogy vizsgálják meg a területi kérdéseket és hozzanak igazságos döntést. Gyöngyösit támogatták a kommunisták, ám a többi párt képviselői általában a trianoni határok revíziója mellett foglaltak állást.

Anglia és az Egyesült Államok itteni képviselői támogatást ígértek a békekonferencián, és arra sarkallják a magyarokat, hogy vessék fel a trianoni határok revíziójának ügyét. Mind az angolok,

mind az amerikaiak úgy nyilatkoznak, hogy fel fognak lépni az ellen, hogy az egész Erdélyt a románoknak juttassák. Többek között erről tájékoztatta [Williams] Key tábornok⁶ 1946 január elején a jelenlegi köztársasági elnököt, Tildy Zoltánt. Key közölte Tildyvel, hogy az amerikaiak támogatni fogják a népszavazás gondolatát Erdély egyes területein, pl. az északi részén. Egy angol újságíró, Varannai Aurél

7

(Reuter) a brit politikai misszió vezetője, [Alvary D. F.] Gascoigne

8

megbízásából közölte Gyöngyösivel, hogy az angolok nem elleneznék, ha Magyarország fölvetné Arad, Satu Mare és Oradea visszaadásának kérdését. Varannai nyílt fellépésre ösztönözte Gyöngyösit az említett városok és környékük Magyarországhoz történő visszacsatolása ügyében.

Egyes területek elszakítását illetően Csehszlovákiától sem az angolok, sem az amerikaiak nem ígérik támogatást a magyaroknak a béketárgyalásokon.

Harmadik feladatkörével összhangban a béke-előkészítő osztály különböző gazdasági adatokat gyűjt, amelyek azt hivatottak igazolni, hogy mennyire fontosak Magyarország számára a trianoni békeszerződés következtében Romániához és Csehszlovákiához került területek. Ezen kívül az osztály az annak idején a németek és Szálasiék által Ausztriába és Németországba kiszállított, jelenleg az amerikai és az angol megszállási övezetben található magyar javak felkutatásával is foglalkozik. E vagyon visszaadását a magyar kormány már több alkalommal felvetette a szövetségeseknek, ám ez idáig nem született kedvező döntés, így Magyarország ezt az ügyet a békekonferencia elé szándékozik vinni.

Jelenleg azt intézzük, hogy másolatokat kapjunk a magyar külügyminisztérium béke-előkészítő osztályának anyagairól.⁹ Mindenről, ami figyelemre méltó, tájékoztatást fogunk adni.

A Szovjetunió magyarországi követe

(G. Puskin) sk.

Jegyzetek

1 Kertész István (1904–1986) – törvényszéki bíró, majd diplomata. 1938-ban került a külügyminisztériumba. 1945 május végén bízták meg a Béke-előkészítő Osztály vezetésével.

2 Kosáry Domokos 1945 szeptemberétől töltötte be az 1941-ben létrehozott Teleki Intézet igazgatói tisztét. (Korábban igazgatóhelyettes volt.) Egyidejűleg a Teleki Intézet tagintézeteként megalakult Magyar Történettudományi Intézet helyettes igazgatójaként is tevékenykedett. Tanított az Eötvös Kollégiumban és helyettesítette a moszkvai követé kinevezett Szekfű Gyulát a budapesti tudományegyetem újkori magyar történeti tanszékén. A Független Kisgazdapártnak nem volt tagja (Kosáry Domokos közlése.)

3 Az 1936-39-es spanyol polgárháborúban a köztársaságiak oldalán harcoló XIII. nemzetközi brigád magyar zászlóalját nevezték el Rákosi Mátyásról.

4 A Petőfi Sándor Zászlóalj 1943-ban alakult Horvátország területén élő magyar nemzeti kisebbség tagjaiból, létszáma 1944 őszére meghaladta kétszáz főt. A zászlóalj részt vett a németek ellen folyó harcokban. A Petőfi Század 1944 szeptemberében alakult meg magyar önkéntesekből a reguláris francia hadsereg keretében. Az egység 61 katonából állt, s őrszolgálatot látott el.

5 Nincs nyoma annak, hogy a nemzetgyűlés politikai bizottsága összeült volna 1946. január 3-án. Ellenben 1946 január 23-án Tildy Zoltán köztársasági elnök kezdeményezésére pártközi értekezletet tartottak a béke-előkészítésről, amely eredménytelenül végződött. (Lásd: Kertész I.: Magyar békeillúziók 1945–1947. 165–166. o.) Puskin valószínűleg erre utal.

6 Key, Williams Shaffer (1889–1959): vezérőrnagy. 1944 decemberétől 1946 júniusáig az amerikai katonai misszió vezetője Budapesten.

7 Varannai Aurél (1900–1989) magyar újságíró volt, aki 1946 és 1948 között a Reuter hírügynökséget tudósította Budapestről.

8 Gascoigne, Alvary Douglas Fredeich (1893–1970): angol diplomata. 1944 végétől 1946 nyaráig Nagy-Britannia magyarországi politikai megbízottja követi rangban.

9 A követség teljesítette vállalását. A szovjet külügyminisztérium magyar referatúrájának bizalmas iratai között megtalálható egy összeállítás, amely Auer Pál párizsi követ és főként Bede István londoni politikai megbízott, valamint Gyöngyösi János 1946 március, április, májusi, a magyar béke-előkészítéssel foglalkozó rejtjeles távirataiból tartalmaz részleteket. (AVP RF F 077. op. 26. p. 116. gy. 26. 66–71. o.) Az összeállítást megküldték A. Ja. Visinszkij külügyminiszter-helyettesnek. Ma már tisztázhatatlan, hogyan kerültek a magyar külügyminisztérium bizalmas iratai a szovjet követségre.

Forrás: AVP RF F 077. op. 26. p. 118. gy. 26. 4–10. o. Eredeti gépirat. A jelentést a szovjet külügyminisztérium 1946. február 22-én kapta meg. Közli: Vida István: Szovjet iratok a magyar békeszerződés előkészítéshez. 1945. augusztus 31. – 1946. augusztus 20. Külpolitika, 1997. 3. sz. 82–90. o.

Megjelent: Iratok a magyar–szovjet kapcsolatok történetéhez, 1944. október–1948. június. (Szerk. Vida István.) Budapest, Gondolat, 2005. 384 p.